

Spojené typy 40 h OR 1920 s Řz 13 3/4 - jsou ale pravé?

Brunnerova emise s ženskou postavou trahající okovy asi nejlépe vystihuje všeobecné nadšení ze vzniku Republiky československé, jednoho z nástupnických států habsburské monarchie, jejímž posledním počinem bylo rozpoutání Velké války. Tu by si měli připomenout všichni, kdo dnes nostalgicky vzdychají po údajných starých zlatých časech, či dokonce blouzní o obnovení monarchie. Naši předkové to viděli jinak a Osvobozená republika, zabvující se třístaletých pout, je toho výstižným symbolem.

Jako jediná z řady emisí z let 1920 až 1923, souhrnně označovaných jako Alegorie, nese politický podtext, a nad to je i výtvarně zdařilá, takže není divu, že jí sběratelé věnovali od počátku pozornost. Z dobové literatury však víme, že poznatky přibývaly poměrně pomalu, a i když badatelé popisovali označení tiskových desek, identifikací jejich polí se nezabývali. Ještě překvapivější je, že sice našli a popsali dlouhou řadu deskových vad a tiskových nahodilostí, druhem a rozměrem zoubkování se vesměs zabývali jen okrajově.

Kaplánkův katalog z roku 1931 uvádí jako standardní Hz 14 a známky nezoubkované, zatímco o Řz 13 3/4 se vyslovuje jen v poznámce, a to jen u několika hodnot. Typy u hodnoty 40 h nepopisuje vůbec.

Hirschova a Fraňkova monografie z roku 1935 už typy u hodnoty 40 h uvádí.

Typy. Typické rozdíly v kresbě nacházíme pouze u hodnoty 40 h, kde rozlišujeme dva typy. Jejich rozdíl záleží v kresbě lípových lístků, jichž vidíme u I. typu (stejně jako u všech hodnot ostatních) *devět*, u II. typu však *zdláhlivě deset*.
Ve skutečnosti nejde o lípový lístek, nýbrž o typickou skvrnu, která se opakuje na všech známkách v archu, takže se musela nacházet již na fotografické desce, z níž byla zhotovena tisková deska.

I. typ II. typ

Výklad vzniku II. typu je jednoduchý. Jelikož základní předlohou byl vždy umělecův návrh s číslicemi »30«, byly pro ostatní hodnoty nakresleny jen hodnotové číslice na zvláštní výstřižek papíru, jímž byla původní hodnota při fotografování zakryta. Při fotografování návrhu pro hodnotu 40 h nebyla však část číslice »30« dostatečně zakryta, takže skvrna, charakteristická pro II. typ, je vlastně stopa nejdolejší části číslice »3«.

Známky 40 h I. typu pocházejí z archů bez označení a nebo s nahodilými deskovými značkami (označení 4.— pod 91.

známkou a 40 — bez tečky pod 100. známkou v archu). Archy, tištěné z desek, označených dvěma až čtyřmi zářezy v postranních pásech, obsahují vždy známky typu II. Typ I. je značně vzácnější než běžný typ II.

Novotného příručka z roku 1970 uvádí spojené typy, i když bez konkrétního ocenění (a s chybou v popisu - místo Hz 13 3/4 má být Řz 13 3/4). Přesto z ní můžeme soudit, že autor spojené typy znal a katalogizoval ve třech variantách zoubkování - Hz, Řz a ležmý hřeben.

Spojené typy	
154.	I. II. nebo II. I. vodonorou dvojice 40 h známek, nebo svislá dvojice, Hz 14 Hz 13 3/4 zoubkované ležmým hřebenem

V tomto duchu o nich hovoří i 2. díl Monografie čs. známek z roku 1971 (byť v závorce na konci odstavce o I. typu poněkud nesrozumitelně).

Typy známky 40 h

U 40 h známky jsou známy dva různé obrazy keře s lípovými lístky, lišící se počtem.

I. typ s devíti lístky byl tištěn v první fázi tisku a ve velmi malém nákladu. Vyskytují se proto známky tohoto typu podstatně řídkěji než známky II. typu, u nichž nejde o desátý lístek, ale o typickou bílou skvrnu, kterou nalézáme u všech známek v archu (pravděpodobně jediné — poslední).

Vznik obou typů byl následující: Původní známky 40 h byly bez bílé skvrny (tj. bez onoho desátého lístku). Důkazy toho byly nálezy známek s okrajem, které potvrdzovaly dobu vzniku, tj. první tiskové desky. Později bylo nutno zhotovit (z neznámých důvodů) pro novou desku novou fotografickou předlohu a tedy opět přelepit původní hodnotu 30. Při tomto druhém fotografování, které bylo východiskem pro všechny další desky, zůstala spodní nožička číslice 3 nedostatečně zakryta, takže v obraze zůstal konec nožičky číslice 3 v podobě bílé tečky (desátý lístek). Při fotografickém přenesení celé známky s hodnotou 40 zůstal tento bílý bod viditelný. Známky s tímto desátým lístkem byly označeny jako **II. typ**.

Pokud jde o označení desky u I. typu, známe dosud celkem tři různá označení, jak je uvedeno na str. 279.

Obr. 496a. I. typ — devět lístků v keři

Obr. 496b. II. typ — deset lístků v keři

Spojené typy

V posledním tiskovém stadiu byl s největší pravděpodobností poškozen nebo rozbit skleněný negativ a bylo přikročeno k výrobě dalšího, nového negativu. Při tom byla v tiskárně zjištěna vada s 10 lístky a tak tiskárna sama měla opravit zaretušováním na negativu všech 100 bílých bodů, takže onen »desátý lístek« by byl odstraněn. Nebyl však opraven v jediném polu, a to na 96. známce (nad počítadlem 24.—), kde zůstal obraz z deseti lístky. Tímto způsobem byla zhotovena deska, kde 99 kusů bylo I. typu a pouze jediný II. typu. Vzhledem k tomu, že archů tištěných touto novou a opravenou deskou bylo poměrně menší množství, patřil spojený obou typů jak v nepotřebovaném tak i v upotřebovaném stavu mezi ojedinělé se vyskytující známky.

Výjimečnost tohoto uspořádání dovršuje ještě okolnost, že v archu je 99 známek méně často se vyskytujících (I. typ) a jedna známka, která vlastně patří mezi nejběžnější (II. typ). Právě toto spojení vytváří v tomto případě vzácný spojený typ.

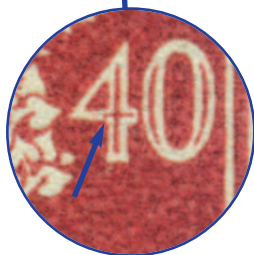
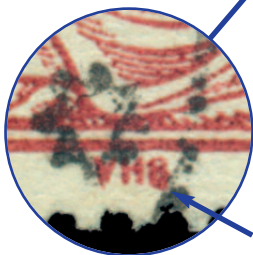
Ke správné identifikaci spojených typů nám pomáhá znalost 96. známky v archu (II. typ). Tato známka má typickou kontrolní vadu, matou barevnou tečku pod písmenem V monogramu VHB. Tato kontrolní vada, i když někdy méně patrná, s naprostou přesností určuje II. typ, který je od ostatních II. typů rozpoznatelný, ale hlavně nám pomáhá správně určit nezalámaný spojený typ hodnoty 40 h.

Pro úplnost je nutné se zmínit o nálezu spojeného typu s ležmým hřebenovým zoubkováním (viz str. 292). Rovněž je známo několik málo exemplářů — spojených typů — se zoubkováním řádkovým 13 3/4, upotřebovaných. Spojený typ u známek nezoubkovaných (dřevně nevydaných) nebyl dosud nalezen.

Toto velmi pozvolné pronikání informace o existenci dvou typů do katalogů a monografií je v kontrastu se skutečností, že první zpráva o nich byla publikována už před více než 90 lety! Víme to díky mravenčí práci Josefa Chudoby, který ve své Monografii (40. díl) uvádí i soupis článků na toto téma - a jako první německy psaný článek K. F. Pešáka v časopisu Donau Post č. 29 z roku 1925. Po něm následovala dlouhá řada dalších.

Všechny uvedené novější prameny tedy znají existenci spojených typů hodnoty 40 h a popisují jejich výskyt v Hz, Řz a ležmém Hz. Nevyjadřují se však, ze které konkrétní tiskové desky mají pocházet. Studium emise však pokračovalo, a to zejména na půdě Společnosti sběratelů československých knihtiskových známek SČF (věnoval se mu např. J. Chvalovský a F. Hroch). Díky němu bylo postupně identifikováno a popsáno 11 tiskových desek (a výskyt dvanácté se předpokládá). Na rozdíl od poznatků prvorepublikových a poválečných sběratelů ti nedávni a současní umějí rozpoznat nejen desku, ale i určit její jednotlivá pole. Díky tomu víme, že spojené typy se nacházejí na arších vytištěných z páté desky, na které se nachází 99 známek vzácnějšího I. typu (s 9 lístky) a na ZP 96 jedna známka běžného II. typu (s 10 lístky). Právě tato známka v kombinaci se ZP 86, nebo 95, nebo 97 tvoří spojené typy.

Kontrolních znaků ZP 96/5 je více, k nejpoužívanějším patří tečka dole na písmeni B v monogramu a tečka na vodorovné lince v pravé číslici 4.

Tyto znaky však známka nad počítadlem 24.- zkoumané dvoupásky nenese. Naopak vykazuje znaky ZP 96 první tiskové desky, na které se nacházejí výhradně známky II. typu, tedy s 10 lístky. Sousední známka zkoumané dvoupásky však má pouze 9 lístků, přičemž příslušné místo chybějícího lístku nevykazují znaky dodatečného zabarvení.

Dvoupáska má řádkové zoubkování, které však u známek z první tiskové desky nebylo dosud doloženo.

Její pravost je ověřena dvěma nejznámějšími znalci působícími od třicátých do šedesátých, resp. osmdesátých let, J. Mrňákem a R. Gilbertem.

Teď už tedy víte vše potřebné, abyste se mohli zamyslet nad otázkou položenou v titulku. Napište nám svůj názor! Uzávěrku jsme stanovili do 20. srpna. FB

RNDr. ING. PAVEL HIRŠ, CSc.
Mezi stánkami 319/2
147 00 PRAHA 4, Hradčovice

V roce 1986 na známky
vystavil atest pravosti
znalec Pavel Hirš.

Pozouzení pravosti

č. 5/86

Niže zobrazená dvojpáska s počítadlem 20.-+24.- je dvojpáska známek emise Osвобоzená republika, hodnoty 40h, typ I a II. Známky jsou evidovány pod kat. č. POFIS ST 154 B. Jedná se o spojené typy na 95. a 96. ZP.

Zoubkování je provedeno řádkovou perforačkou o rozměru 13 3/4, známky jsou čisté, poštovní nepoužité. Na rubu známek jsou umístěny znalecké značky Gilbert a Mrňák s přidávným označením "Typ I", "Typ II" a vyznačením rozměru zoubkování "13 3/4" (značky prof. Gilberta) a dále s přidávným označením "spojené typy" (značka Mrňáka).

Po přezkoušení bylo shledáno, že obě známky odpovídají vyznačeným typům, rovněž druh zoubkování je originálem. Jedná se o mimořádně vzácný exemplář, dosud ve specializovaných katalozích neuváděný, jehož pravost byla tímto prokázána.

Toto pozouzení bylo vypracováno na žádost majitele.
V Praze dne 12.6.1986

20.—

BMA

24.—

BMA

Razítkovaná dvoupáska s dolním okrajem s počítadly, obsahující ZP 95 a 96/5, tedy se spojenými typy.

20.—

24.—